

ražena v zajedljivo napadalnem in posmehljivem pisanju, se zdi podobna karakteristikam »izgubljene generacije«. V ospredju je generacijska pripadnost in tipičnost, šele nato posamezne značilnosti njihovih literarnih del. Od tridejanke Ozri se v jezi (1956) Johna Osborna (1929), če jo sprejmemo kot začetek »jeznomladištva«, so publicisti povezali v skupino še Kingsleya Amisa (1922), Johna Braina (1922), Johna Waina (1925) in Alana Sillitoa (1928), a le z deli iz petdesetih let. Slovenci smo Osbornovo dramo uprizorili že leta 1958 — ljubljanska Drama, medtem ko je kritika »jezne mladeniče« v glavnem zavračala. Leta 1960 je Marjan Rožanc v dvodejanki Jutro polpreteklega včeraj (uprizorjeni v eksperimentalnem »Gledališču ad hoc«) »adaptiral varianto« Osbornove drame, vplivi tega angleškega dela pa so opazni tudi v Kališnikovi štiridejanki Ozka špranja za sonce (1961) in Partljičevi igri Ribe na plitvini (1968).

Opredelitev beatniške literature je povezana z »beat generacijo«, ki se je v ZDA pojavila nekaj let po drugi svetovni vojni, izraz beatnik pa se je kmalu razširil kot odklonilen vzdevek tudi za neliterate, ki so opozarjali nase z izzivalnim kršenjem splošno veljavnih navad in zakonov v javnem in zasebnem življenju (Majda Stanovnik ne postavlja nikakršne zveze bitništva in bita s skupino The Beatles, čeprav sta pri nas bitnik in bit menda bolj povezana z znanim angleškim ansambлом kot z literarno beat generacijo — vsaj kot širše protestniško gibanje). Literarna generacija se je zlasti uveljavila v desetletju med 1955 do 1965: John C. Holmes, Jack Kerouac (1922—1969), Alen Ginsberg (1926), Lawrence Ferlinghetti (1919), Gregory Corso (1930), Gary Snyder (1930), William Burroughs (1914), deloma Norman Mailer (1923) in Ken Kesey (1935). Majda Stanovnik obširno podaja genezo poteka smeri, analizira izhodišča, vire in značilnosti,

dela predstavnikov »beat generacije« in odmevov pri kritiki, tematiko pa zaključuje s sprejemom in odmevi na Slovenskem.

Da si literarna veda niti v Ameriki niti v Evropi še ni prišla na jasno, ali naj ima beatništvo in beatnike za pojav ali za generacijo, za literarno skupino ali za gibanje, ali za vse skupaj. Lahko razumemo spricho nejasnih meja med temi pojavi, pa tudi zaradi trajanja (v deloma spremenjenih oblikah) še dandanašnji (npr. letošnji Ginsbergovi evropski nsatopi). Verjetno bo morala zgodovina, vsaj deloma, bitništvo sprejeti tudi kot socialno in politično gibanje. V tem pogledu tudi ugotovitev Majde Stanovnik ne gre jemati kot nekaj dokončnega in povsem natančnega. Čas bo verjetno prinesel nekatere korekture in natančnejše opredelitve. To pa velja tudi za odmeve na Slovenskem. Zdi se, da je premalo upoštevana komponenta lastnega pričevanja o stikih in vplivih (npr. Tomaža Šalamuna z ameriškimi pesniki).

MIHA REMEC, PREPOZNAVANJE ALI BELE VDOVE ČRNI PAS

Podnaslov Remčevega Prepoznavanja* »znanstvenofantastični roman« razkriva v pisateljevem literarnem opusu zvrst, ki jo sicer že poznamo (kot eno izmed pripovednih ravnin romana Votlina), vendar pa je šele tu dosežena radikalnost utopičnega sveta v polni meri. Remec je že v zasnovi Prepoznavanj ohranil znani »zemeljski«, človeški svet, kljub nekaterim tehničnim novostim ne preveč oddaljene prihodnosti; izboljšav — predvsem komunikativne in varstvene narave, pa tudi »arhaizmov« (slavčkov glas in nasploh ptičje

* Miha Remec — Prepoznavanje ali bele vdove črni pas, Mladinska knjiga, Ljubljana 1980, zbirka Nova slovenska knjiga, opremil Jure Kocbek s sliko Maksima Sedeja ml., str. 279)

petje v gozdu). Ta perspektiva pa avtorju omogoča skoroda zemeljsko podobo, prepoznavo človeškega sveta, najbolj poosebljenega v osrednji junakinji Kseni, še »konservativni« Zemljanki, ki jo je čas prehitel. S svojimi psihofizičnimi lastnostmi se očitno ne »znajde« več v normah novega časa — njegovih vedenjskih profilih, a ji njeno človeško bistvo vendarle omogoča razkrivanje drugačnega sveta; tudi v smislu drugačnosti od deklarativnih oblik, norm, kodeksov (zapisanih na ksernijevidnih ploščicah) Unije planeta Zemlje. Ksenina »človeškost« odkriva prav tako (če ne še hujšo) »pokvarjenost« novega sveta in družbe, kot je bila (domnevamo ali pa vemo) nekoč (danes). To je eno izmed osnovnih spoznanj Prepoznavanj — z enakostjo, svobodo in srečo ne bo nikoli nič, še manj s počlovečenjem človeka.

Remčevu tragično idejno sporočilo v »bele vdove črnem pasu« je izpeljano dramatično spretno, sicer s pomočjo opisne ravni mnogih novosti ubesedenega sveta, vendar pa razpoznavno logično, smiselno in prepričljivo. Avtor je zgradil svet s poudarkom na hedonističnih osnovah medčloveških odnosov (bratska ljubezen med spoli in čutni užitek sta višek svobode), vendar pa ohranja hierarhijo prepovedi, sistema oblasti, zlorabe, absolutnega nadzora, celo biogenetskega, policijskega (z detektorjem laži) in kot se izkaže na koncu varnostno-vojaškega. Sistem svobode je tedaj hudo zožen med štiri stene doma, na možnost uporabe nekaj tehničnih pripomočkov, dobrin individualne uporabnosti, predvsem za dobro počutje.

Avtor začne razdirati kopreno varljivega sveta ob tragičnem padcu medplanetarne ladje s Kseninim Astom, »konservativno« »zemeljsko« ljubeznijo, ali kot se izkaže po preiskavi — homoidnim robotom. Varnostni ukrepi, zasliševanja, prisile, mučenje razkrijejo sistem absolutne kontrole, ki pa ven-

darle ne more spregledati tajne miselne vezi med ljubimcema (neke vrste anahronizem), zato tudi ne odkriti Kseninega milostnega uboja ljubega, potem ko zve za načrtovano usodo njegovih pri življenju umetno vzdrževanih možgan.

Prepoznavanje aktualizira aksiom nenehnega boja med človeškimi osebkami in celotne civilizacije pred nevarnostmi zunanjega, višje razvitega, še neznanega sveta (homobodi). Je spretno zastavljena projekcija današnje stvarnosti v čas, ki ni tako oddaljen, da avtor ne bi mogel nenehno ostajati pri primerjavi, soočanju »starega« z novim, sicer le na nekaterih ravneh in oblikah človekovega bivanja. Tragedija osrednje junakinje Ksene; njena smrt pod sončnimi žarki, vsebuje nemara osrednje idejno sporočilo romana — sleherni individualni upor, vsakršna individualnost, svoboda ni možna. Tehnična popolnost sicer omogoča vse, tudi umetno, naročeno spočetje, zunanjo nosečnost in rojstvo, a nad vsem bdi vesoljni nadzorni aparat, v katerega se moraš nenehno preverjati, se z njim povezovati, da ti omogoči »varnost«.

Človek v Remčevem Prepoznavanju še zdaleč ne doseže nesmrtnosti; doseže le relativno visoko starost — tudi 150 let in več in omogočena mu je smrt brez bolečin. Toda ob tem mu je odvzeta sleherna individualna kreacija, raziskava, misel... Višek svobode in opravil (kajti delovnega procesa v novem svetu očitno ni več) je simboliziran v krmljenju ptic, tem že povsem arhaičnem opravilu. Za vse preostalo skrbi tehnika. Človek si je ustvaril »popoln« svet, zato da ga le-ta sedaj nadzira, potopljen ostaja v čutno omamo pozabe in nereflektirane misli.

Poseben poudarek v Remčevem tekstu velja jeziku. Deloma ohranja predmetnost »sodobnega«, našega sveta, nenehoma pa se trudi v romaneskni čas prenesti tudi marsikaj še neobstoječega, potencialne in povsem mogoče

elemente novega, bodočega. Od tu v tekstu množica posrečenih neologizmov — terizolka, tanga, stenozor, septum, pozimatski in negamatski kozmični segment . . . Še več je pojmov s povsem ali približno prepoznanim pomenom — bolj za sinonime: ozunje, stanišče, staničevje, zložba, kozmoplan, komunikator, misljenje, uniovizija, kozmoplan, občevalnik, moževina, kozmoplovec, ljubovanje, zvestovanje, osvetje, sosvetje, samovanje, dozvestovanje, presamovati, samoljubovanje, vednik, davniščina, homobotika, kozmodrom, robot-

njak, tujinec, družnik, seksnik, zapomnilo, kadavrovec, posmrtnje, erototonika, vitalizator, resdetektor, robotofobija . . . Remčeva jezikovna prizadevanja se očitno skladajo s časovno ne preveliko oddaljenostjo »zgodbe«; avtor v še ne obstoječem svetu razkrije vse; ničesar ne prepusti nejasnosti (razen problema homobotike) in nerazumljivosti, čeprav ustvarja novo in neznano. Ali smemo potemtakem Remčev roman brati v marsičem še kot tradicionalni tekst?

Marijan Zlobec